

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales

ADOLYGIAD O FARWOLAETHAU PLANT

Adolygiad thematig o farwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau

13 i 17 oed, mewn cerbydau modur
rhwng 2006 a 2010

Awduron

Dr Sarah J Jones, Ymgynghorydd Diogelu lechyd yr Amgylchedd

Beverley Heatman, Rheolwr y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant

Dr Ciarán Humphreys, Ymgynghorydd Gwybodaeth lechyd

Hwyluswyr y panel

Dr Sarah J Jones, Ymgynghorol Diogelu lechyd yr Amgylchedd, lechyd Cyhoeddus Cymru

Beverley Heatman, Rheolwr y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant, lechyd Cyhoeddus Cymru

Gillian Hopkins, Swyddog Gweinyddol ac Adnoddau/Swyddog Gwybodaeth, lechyd Cyhoeddus Cymru

Aelodau o'r panel arbenigol

Rhiannon Beaumont-Wood, Cyfarwyddwr Nyrzio, lechyd Cyhoeddus Cymru (hefyd yn cynrychioli Ymddiriedolaeth Gwasanaeth Ambiwlans Cymru).

Dr Nicola Christie, Cyfarwyddwr, y Ganolfan Astudiaethau Cludiant, Coleg Prifysgol Llundain.

Matthew DeSchoolmeester, Cwnstabl yr Heddlu, Uned Ymchwilio i Wrthdrawiadau Difrifol, Heddlu De Cymru

Carwyn Evans, Arolygydd, Uned Plismona'r Ffyrdd, Heddlu De Cymru

Michelle Harrington, Rheolwr Diogelwch ar y Ffyrdd, y Gymdeithas Frenhinol er Atal Damweiniau (ROSPA)

Dr Ciarán Humphreys, Ymgynghorydd lechyd Cyhoeddus/Cudd-wybodaeth lechyd, lechyd Cyhoeddus Cymru

Karen McFarlane, Swyddog Datblygu, Diogelwch Plant, Plant yng Nghymru

Dr Lorna Price, Meddyg Dynodedig, Gwasanaeth Diogelu Plant, lechyd Cyhoeddus Cymru

Wayne Tucker, Rheolwr Diogelwch ar y Ffyrdd, Uned Plismona'r Ffyrdd, Heddlu De Cymru

© 2013 Ymddiriedolaeth GIG lechyd Cyhoeddus Cymru.

Gellir atgynhyrchu'r deunydd sydd yn y ddogfen hon heb ganiatâd ymlaen llaw ar yr amod y gwneir hynny'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol.

Dylid cydnabod Ymddiriedolaeth GIG lechyd Cyhoeddus Cymru.

Cynnwys

1	Cefndir	2	5	Casgliadau	11
2	Dulliau	3	6	Y prif negeseuon	12
2.1	Diffiniad o achosion	3	6.1	Gweithio mewn partneriaeth	12
2.2	Ffynonellau data	3	6.1.1	Ymateb Gweithdrefnol i Farwolaethau Annisgwyl yn ystod Plentyndod	12
2.3	Adolygiad o lenyddiaeth	3	6.2	Ymyriadau	12
2.4	Y panel arbenigol	3	6.2.1	Trwyddedu Graddedig ar gyfer Gyrwyr	12
2.5	Y cyd-destun polisi	4	6.2.2	Telemateg (Technoleg Blwch Du)	12
3	Canfyddiadau	5	6.2.3	Pass Plus Cymru	13
3.1	Ffactorau'n ymwneud â'r amgylchedd ffisegol	6	6.2.4	Gorfodi	13
3.1.1	Amser	6	6.3	Atebolrwydd ac adolygu	13
3.1.2	Diwrnod yr wythnos	7	6.4	Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwylans Cymru	13
3.1.3	Math o ffordd	7	6.5	Ymwybyddiaeth y cyhoedd	13
3.1.4	Cyflymder	7	6.6	Arall	13
3.1.5	Amodau tywydd	7	7	Argymhellion	14
3.2	Ffactorau dynol	7	7.1	Gweithio mewn partneriaeth	14
3.2.1	Nifer yr anafusion yn y cerbyd	7	7.2	Ymyriadau	14
3.2.2	Y defnydd o wregysau diogelwch	7	7.3	Adolygu marwolaethau'n ymwneud â cherbydau modur	14
3.2.3	Trwyddedau ac oedran y gyrrwr	8	7.4	Ymateb gweithdrefnol i farwolaethau annisgwyl yn ystod plentyndod (PRUDiC)	14
3.2.4	Defnyddio ffôn symudol	8	7.5	Gorfodi	14
3.2.5	Camdefnyddio sylweddau	8	7.6	Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwylans Cymru	14
3.3	Ffactorau'n ymwneud â cherbydau	8	7.7	Ymwybyddiaeth y cyhoedd	15
3.3.1	Maint yr injan	8	7.8	Ymchwil	15
3.3.2	Diffygion ar gerbydau	8	7.9	Rhannu gwybodaeth	15
3.4	Ffactorau Cymdeithasol	8	7.10	Pass Plus Cymru	15
3.4.1	Diben y daith	8		Rhestr o Gyfeiriadau	15
3.4.2	Cofnod troseddol	8			
3.4.3	Diogelu	8			
4	Cyfyngiadau	9			
4.1	Ansawdd a hierarchaeth y data	9			

Cefndir

Yng ngham peilot y rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant Cenedlaethol, nodwyd yr angen am adolygiad o farwolaethau plant a phobl ifanc mewn cerbydau modur.

Mae'r Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant yn cael ei hailsefydlu yng Nghymru. Nod y rhaglen yw nodi a disgrifio patrymau ac achosion marwolaethau plant, gan gynnwys unrhyw dueddiadau, ac argymhell camau gweithredu i leihau'r risg yn sgil ffactorau y gellir eu hosgoi sy'n cyfrannu at y marwolaethau hyn. Un o amcanion y rhaglen yw cynnal adolygiadau thematig a gwneud argymhellion. Dyma adolygiad thematig cyntaf y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant a ailsefydlwyd (Iechyd Cyhoeddus Cymru 2013a).

Mae gwrthdrawiadau cerbydau modur sy'n arwain at farwolaeth pobl ifanc yn eu harddegau sy'n teithio yn y cerbydau hynny yn un o brif achosion marwolaeth y gellir eu hatal ymhlith plant yng Nghymru. Noda Adroddiad Blynyddol y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant (Iechyd Cyhoeddus Cymru 2013b) fod 375 o farwolaethau yn sgil rhesymau allanol wedi'u cofnodi ymhlith plant a phobl ifanc (0-17 oed) rhwng 2002 a 2011. Roedd 30% o'r rhain (113) yn sgil damweiniau traffig ar y ffyrdd ymhlith pobl ifanc yn eu harddegau (12-17 oed); ac roedd 56% (63) o'r bobl ifanc hynny yn deithwyr mewn cerbydau.

Dulliau

2.1 Diffiniad o achosion

Ar gyfer yr adolygiad hwn, cafodd achosion eu diffinio fel marwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau, 13 i 17 oed, a oedd yn yrwyr neu'n deithwyr mewn cerbydau modur, a ddigwyddodd rhwng 1 Ionawr 2006 a 31 Rhagfyr 2010.

2.2 Ffynonellau data

Casglwyd data o nifer o ffynonellau i sicrhau cyflawnder. Roedd y ffynonellau hyn fel a ganlyn:

- Cronfa Ddata'r Adolygiad o Farwolaethau Plant
- Data marwolaethau'r Swyddfa Ystadegau Gwladol
- Cofnodion gwrthdrawiadau'r heddlu STATS19
- Data marwolaethau Llywodraeth Cymru
- Adroddiadau ymchwiliadau'r heddlu i ddamweiniau
- Ffynonellau allanol, answyddogol, gan gynnwys
 - Y Gymdeithas Frenhinol er Atal Damweiniau
 - Adroddiadau yn y cyfryngau ac ar y rhyngwrwyd

Trafodir cysoni ffynonellau data, ansawdd data a hierarchaeth yn adran 4.

2.3 Adolygiad o lenyddiaeth

Cynhaliwyd adolygiad lefel uchel o'r llenyddiaeth gan lechyd Cyhoeddus Cymru ar gyfer Panel Arbenigol yr Adolygiad Thematig, yn dilyn proses brototeip ar gyfer Adolygiadau Tystiolaeth yr Adolygiad o Farwolaethau Plant.

Amcan yr adolygiad oedd nodi mesurau neu ymyriadau sydd â'r potensial i atal marwolaethau mewn cerbydau modur ymhlith pobl ifanc yn eu harddegau. Roedd yn cynnwys adolygiad cyd-destunol ac adolygiad cwmpasu wedi'u dilyn gan adolygiad effeithiolrwydd.

Holwyd y cwestiynau canlynol yn yr adolygiad effeithiolrwydd:

- Prif gwestiwn yr adolygiad: Pa mor effeithiol yw mesurau neu ymyriadau o ran atal marwolaethau mewn cerbydau modur ymhlith pobl ifanc yn eu harddegau?
- Cwestiwn eilaidd: Pa agweddau ar ymyriadau sy'n cynhyrchu heterogenedd mewn canlyniadau a sut y gallai hyn effeithio ar weithredu yng Nghymru?

Mae manylion llawn y dull gweithredu, gan gynnwys y canfyddiadau, yn yr adroddiad ar yr adolygiad o lenyddiaeth.

2.4 Y panel arbenigol

Crëwyd panel arbenigol a oedd yn cynnwys cynrychiolwyr o'r byd academiaidd, nyrsio, diogelu, lechyd Cyhoeddus, yr heddlu, gwasanaethau ambiwlans ac o'r trydydd sector, Plant yng Nghymru a'r Gymdeithas Frenhinol er Atal Damweiniau (gweler y tu mewn i'r clawr blaen am ragor o fanylion).

Cynhaliwyd tri chyfarfod. Yn y cyfarfod cyntaf ar 26 Chwefror 2013 cyflwynwyd data STATS19 yn bennaf, gyda thrafodaeth gysylltiedig am y data ychwanegol sydd eu hangen i sicrhau gwell dealltwriaeth o amgylchiadau'r marwolaethau hyn. Yn yr ail gyfarfod (9 Ebrill) cyflwynwyd gwybodaeth ychwanegol a dechreuwyd datblygu casgliadau ac argymhellion. Yn y trydydd cyfarfod, ar 23 Ebrill, ystyriodd y panel ddatganiadau tystiolaeth lefel uchel yr adolygiad o lenyddiaeth a lluniodd gasgliadau ac argymhellion drafft.

Gwnaeth Grŵp Llywio'r Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant sylwadau ar y casgliadau a'r argymhellion drafft gyda'r bwriad o sicrhau eu bod yn glir ac yn gallu arwain at gamau gweithredu. Cytunodd y panel arbenigol ar fersiwn terfynol yr adroddiad.

2.5 Y cyd-destun polisi

Ymgynghoriad Llywodraeth Cymru (daeth yr ymgynghoriad i ben ym mis Rhagfyr 2012) ar ei hymagwedd tuag at ddiogelwch ar y ffyrdd tan 2020, sy'n cynnwys targedau penodol yn ymwneud

â phobl ifanc – un o'r grwpiau o ddefnyddwyr ffyrdd sydd fwyaf agored i niwed. Yn ei dogfen ymgynghori, y Cynllun Cyflawni Drafft ar gyfer Diogelwch ar y Ffyrdd, y targed ar gyfer lleihau nifer yr anafusion yw:

'Lleihau nifer y bobl ifanc (16-24 oed) a gaiff eu lladd a'u hanafu'n ddifrifol ar ffyrdd Cymru 40% erbyn 2020, gan olygu y caiff 139 yn llai eu lladd a'u hanafu'n ddifrifol (a 51 yn llai na 2011).' (Llywodraeth Cymru 2012, tudalen 4)

Mae Rhaglen Lywodraethu Cymru yn cynnwys ymrwymiad i "dargedu defnyddwyr ffyrdd risg uchel (beicwyr modur, gyrwyr ifanc a defnyddwyr ffyrdd sy'n agored i niwed) drwy gyfuniad o fesurau gan gynnwys addysg, peirianeg a gorfodi" (Llywodraeth Cymru, 2012).

Ceir nifer o grwpiau a chonsortia rheoli diogelwch ar y ffyrdd a thraffig sy'n cwrdd yn lleol, yn rhanbarthol ac yn genedlaethol yng Nghymru. Dros y blynyddoedd diwethaf, mae Llywodraeth Cymru wedi ceisio symleiddio nifer y grwpiau, i leihau baich cyfarfodydd, a sicrhau eu bod yn bwydo i un grŵp cenedlaethol sy'n goruchwyllo'r broses o gyflawni diogelwch ar y ffyrdd; Grŵp Monitro a Gwerthuso Diogelwch ar y Ffyrdd Cymru. Bydd hwn yn cael ei ailenwi'n Grŵp Strategol Diogelwch ar y Ffyrdd Cymru yn fuan.

3 Canfyddiadau

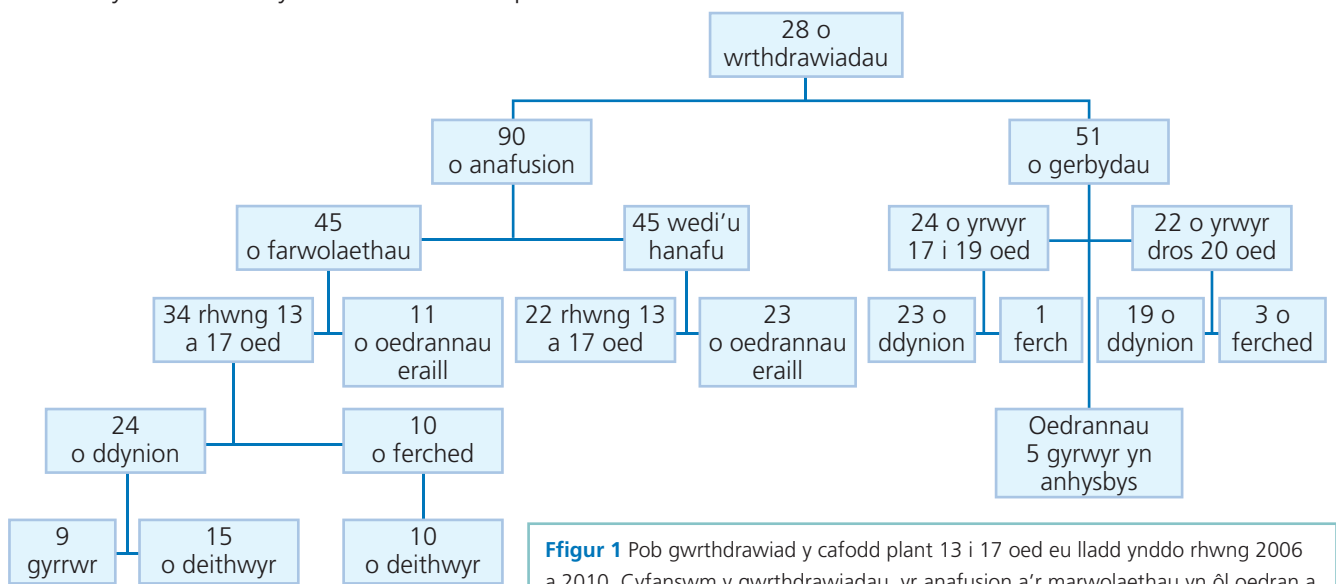
Cyflwynwyd data ar 28 o wrthdrawiadau i'r panel, lle y cafodd 90 o bobl eu hanafu, 45 ohonynt yn angheuol (ffigur 1). Roedd pob un o'r marwolaethau mewn ceir. Bu farw 34 o bobl ifanc rhwng 13 a 17 oed (pobl ifanc yn eu harddegau)¹ mewn ceir.

O blith 25 o farwolaethau ymysg teithwyr yn eu harddegau, mewn 17 o achosion roedd y cerbyd yn cael ei yrru gan unigolyn ifanc rhwng 17 a 19 oed, ac mewn saith o blith y 25 o farwolaethau roedd y cerbyd yn cael ei yrru gan unigolyn 20 oed neu hŷn.

Canolbwyntiodd yr adolygiad hwn ar yr achosion hyn o farwolaethau plant

a phobl ifanc. Serch hynny, ystyriwyd pob gwrthdrawiad yn unigol; mewn rhai achosion roedd y rhain yn cynnwys cerbydau eraill lle na fu plentyn neu berson ifanc farw, lle nad oedd anafusion eraill a/neu lle roedd marwolaethau ymhlith oedolion.

Yn dilyn cyfarfod cyntaf y panel, gofynnwyd am wybodaeth ychwanegol gan yr heddlu a'r gwasanaeth ambiwlans. Yn yr amser a oedd ar gael nid oedd yn bosibl cael gwybodaeth gan bob un o'r pedwar heddlu yng Nghymru. Felly, mae'r canfyddiadau'n cynnwys cyfanswm nifer y gwrthdrawiadau y mae'r canfyddiad penodol yn seiliedig arno.

Ffigur 1 Pob gwrthdrawiad y cafodd plant 13 i 17 oed eu lladd ynddo rhwng 2006 a 2010. Cyfanswm y gwrthdrawiadau, yr anafusion a'r marwolaethau yn ôl oedran a rhyw. Cyfanswm y cerbydau yn ôl oedran a rhyw'r gyrrwr. Ffynhonnell: STATS19

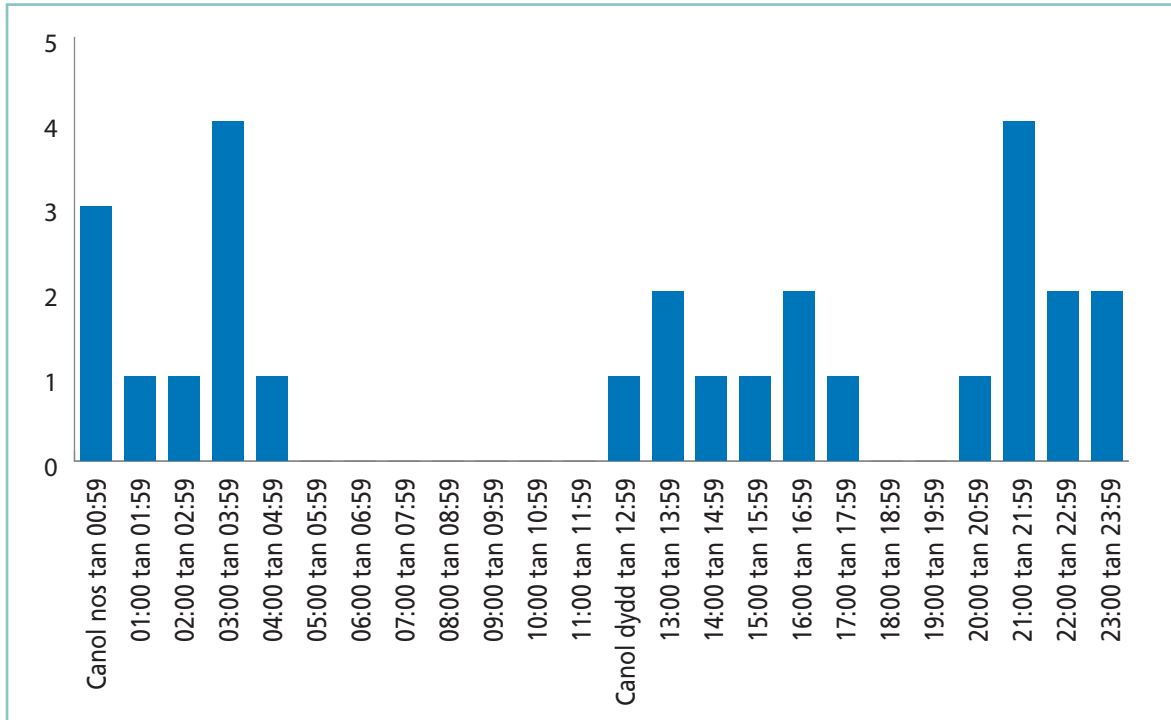
¹ Cofnodwyd 32 o'r marwolaethau hyn gan STATS19 fel pobl ifanc rhwng 13 a 17 oed. Dangosodd y data a oedd ar gael i'r Adolygiad o Farwolaethau Plant, gan gynnwys dyddiadau geni, fod dau o'r anafusion wedi'u cofnodi'n 18 oed gan STATS19, ond roeddent yn 17 oed mewn gwirionedd. Felly mae 34 o farwolaethau plant wedi'u cynnwys yn y dadansoddiadau hyn.

3.1 Ffactorau'n ymwneud â'r amgylchedd ffisegol

3.1.1 Amser

Digwyddodd 19 o blith 28 o wrthdrawiadau rhwng 21:00 a 05:00 (Ffigur 2).

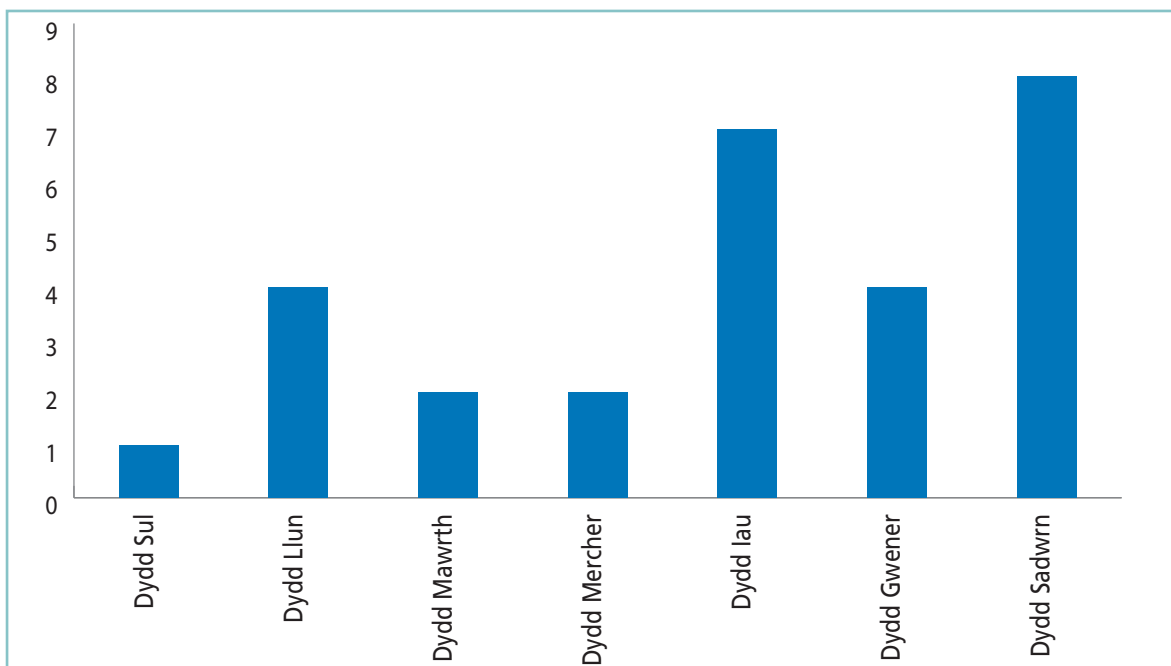
Ffigur 2 Dosbarthiad y gwrthdrawiadau yn ôl yr awr y gwnaethant ddigwydd. Ffynhonnell: STATS19

3.1.2 Diwrnod yr wythnos

Digwyddodd 19 o blith 28 o wrthdrawiadau ar ddydd Iau, dydd Gwener neu ddydd Sadwrn.

Ffigur 3 Dosbarthiad y gwrthdrawiadau yn ôl diwrnod yr wythnos. Ffynhonnell: STATS19

3.1.3 Math o ffordd

Un yn unig o blith y 28 o wrthdrawiadau a ddigwyddodd ar draffordd, gydag 17 o blith y 28 ar briffyrdd dosbarth A. Digwyddodd 23 o blith y 28 ar ffyrdd unffrwd.

3.1.4 Cyflymder

Digwyddodd 11 o blith y 28 o wrthdrawiadau ar ffyrdd 60mya, a digwyddodd naw o blith y 28 ar ffyrdd 30mya. Mewn naw o blith 14 o wrthdrawiadau, awgrymodd ymchwiliadau'r heddlu i wrthdrawiadau fod cerbydau'n teithio'n gyflymach na'r terfyn cyflymder.

3.1.5 Amodau tywydd

Digwyddodd 19 o blith y 28 o wrthdrawiadau mewn tywydd braf, ond roedd y ffordd yn sych mewn dim ond 14 o blith y 28 ac yn wlyb neu'n llaith mewn 11 ohonynt. O'r tri gwrthdrawiad sy'n weddill, digwyddodd un ar ffordd rewlyd, un ar ffordd lle roedd llifogydd, a doedd dim gwybodaeth ar gael am y gwrthdrawiad arall.

3.2 Ffactorau dynol

3.2.1 Nifer yr anafusion yn y cerbyd

Roedd 13 o blith y 34 o farwolaethau ymysg pobl ifanc yn eu harddegau yn teithio mewn cerbydau gyda phump neu fwy o anafusion (Tabl 1). Roedd y rhain yn cyfrif am 22 o'r cyfanswm o 45 o farwolaethau.

Tabl 1 Marwolaethau yn ôl nifer yr anafusion mewn cerbyd²

Nifer yr anafusion yn y cerbyd ²	Nifer y cerbydau	Marwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau	Marwolaethau eraill	Cyfanswm y marwolaethau
1	3	3	0	3
2	9	9	0	9
3	5	6	2	8
4	3	3	0	3
5	6	8	4	12
6	2	5	5	10
Cyfanswm	28	34	11	45

² Mae'r data hyn yn seiliedig ar gyfrif STATS19 o anafusion, yn hytrach na theithwyr. Felly mae'n bosibl bod mwy o deithwyr nad oeddent yn anafusion na'r hyn a ddangosir yma.

3.2.2 Y defnydd o wregysau diogelwch

Roedd y data ar y defnydd o wregysau diogelwch yn anghyflawn; ond, nid oedd 16 o'r marwolaethau ymysg teithwyr yn eu harddegau yn gwisgo gwregysau (Tabl 2) ac roedd yn hysbys bod pedwar yn gwisgo gwregysau diogelwch. O blith y rhai a fu farw nad oeddent yn gwisgo gwregys diogelwch, roedd 11 yn teithio yn y sedd gefn.

Tabl 2 Y defnydd o wregysau diogelwch ymysg achosion o farwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau yn ôl rhyw a math o deithiwr

	Gwregysau diogelwch	Gwryw	Benyw	Cyfanswm
Gyrrwr	Oedd	3	0	3
	Nac oedd	0	0	0
	Ddim yn hysbys	5	0	5
Teithwyr sedd flaen	Oedd	2	1	3
	Nac oedd	3	2	5
	Ddim yn hysbys	2	1	3
Teithwyr sedd gefn	Oedd	1	0	1
	Nac oedd	6	5	11
	Ddim yn hysbys	1	1	2
Ddim yn hysbys	Ddim yn hysbys	1	0	1

3.2.3 Trwyddedau ac oedran y gyrrwr

Dim ond ar gyfer 18 o yrwyr yr oedd statws trwyddedau gyrrwyr ar gael (Tabl 3). Roedd gan bob un drwydded lawn ac roedd 14 ohonynt rhwng 17 a 19 oed. Roedd 24 o yrwyr cerbydau a fu mewn gwrthdrawiad lle y bu farw person ifanc yn ei arddegau rhwng 17 a 19 oed. O blith y gyrrwyr 17 i 19 oed, roedd gan dri drwydded lawn ers llai na blwyddyn, roedd gan bump drwydded ers blwyddyn ac roedd gam un drwydded ers 18 mis. Nid oedd gwybodaeth am y gweddill ar gael.

Tabl 3 Trwyddedau gyrrwyr a cherbydau lle y cafwyd marwolaethau ymysg pobl ifanc yn eu harddegau

	Gyrrwr 17 i 19 oed	Gyrrwr hŷn	Ddim yn hysbys	Cyfanswm
Llawn	14	4	0	18
Ddim yn hysbys	10	5	1	16

3.2.4 Defnyddio ffôn symudol

Roedd data cyfyngedig ar gael ond o'r wybodaeth a gafwyd nodwyd nad oedd 13 yn defnyddio ffonau symudol. Fodd bynnag, ni ddylid dod i'r casgliad bod y gweddill yn defnyddio ffonau symudol. Mewn 10 achos, cadarnhawyd nad oedd y teithwyr yn defnyddio ffonau symudol; fodd bynnag, nid oes rhagor o wybodaeth ar gael.

3.2.5 Camddefnyddio sylweddau

Cadarnhawyd bod pump o blith 16 o yrwyr wedi yfed mwy na'r terfyn cyfreithiol ar gyfer gyrru. Yn ogystal, cafwyd prawf cadarnhaol am sylweddau anghyfreithlon ar gyfer un o'r gyrrwyr hyn. Cafwyd prawf cadarnhaol am sylweddau anghyfreithlon yn unig ar gyfer un gyrrwr arall.

3.3 Ffactorau'n ymwneud â cherbydau

3.3.1 Maint yr injan

Cafwyd data ar faint yr injan ar gyfer 14 o gerbydau y bu i bobl ifanc farw ynddynt; roedd gan saith ohonynt injan maint 1200 neu lai; dim ond un oedd ag injan a oedd yn fwy na 2000.

3.3.2 Diffygion ar gerbydau

Dim ond tri o blith 22 o gerbydau a nodwyd fel rhai â diffygion; roedd gan un deiars anghyfreithlon, roedd gan un deiars a brêciau diffygiol; cafwyd un ei ddisgrifio fel un a chanddo ddiffygion ond ni nodwyd natur y diffygion hyn.

3.4 Ffactorau Cymdeithasol

3.4.1 Diben y daith

Roedd pedwar ar ddeg o blith 22 o yrwyr ar deithiau 'eraill'; nid oeddent yn teithio i'r gwaith neu i'r ysgol neu oddi yno.

3.4.2 Cofnod troseddol

Roedd chwech o blith 16 o yrwyr yn hysbys i'r heddlu ac roedd ganddynt gofnodion troseddol; roedd pedwar o'r rhain rhwng 17 a 19 oed.

Roedd un o'r cerbydau wedi'i ddwyn.

3.4.3 Diogelu

Nid oedd unrhyw bryderon diogelu wedi'u nodi ar gyfer 13 o blith 22 o wrthdrawiadau yr oedd gwybodaeth ar gael amdanynt; nid oedd gwybodaeth ar gael am yr achosion eraill. Nid oedd cofnod bod unrhyw deithiwr yn y ceir lle y bu farw person ifanc yn ei arddegau ar y gofrestr amddiffyn plant lle roedd data ar gael (15 o wrthdrawiadau).

Cyfyngiadau

Mae gan yr holl setiau data a ddefnyddiwyd yn yr adolygiad hwn gyfyngiadau. Yn ogystal, roedd rhywfaint o wrthdaro rhwng y data a gadwyd mewn gwahanol ffynonellau, er enghraifft oedran, lle yr oeddent yr anafusion yn eistedd, defnydd yr anafusion o wregysau diogelwch. Gall yr anghysondebau yn y data oedran olygu:

- 1) Na chafodd marwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau a ddylai fod wedi bod yn rhan o'r adolygiad eu cynnwys ynddo, neu
- 2) Na ddylid bod wedi cynnwys rhai marwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau yn yr adolygiad.

Fodd bynnag, o ystyried y gwaith croesyfeirio ar nifer o ffynonellau data i gynnal yr adolygiad hwn, credir bod yr holl achosion wedi'u cofnodi.

Ar gyfer un gwrthdrawiad dim ond gwybodaeth gyfyngedig iawn oedd ar gael am nifer yr anafusion. Felly, gall y data a gyflwynir yn y canlyniadau dangyfrif y niferoedd cywir.

Roedd nifer o feysydd lle nad oedd modd i'r panel ddod i gasgliad yn eu cylch oherwydd prinder gwybodaeth. Mae hyn yn cynnwys y berthynas rhwng y teithwyr yn y cerbydau a phethau eraill sy'n tynnu sylw, megis cerddoriaeth. Gellid defnyddio gwybodaeth arall a allai

fod ar gael yn adroddiadau'r heddlu neu adroddiadau'r crwner mewn adolygiadau yn y dyfodol. Fodd bynnag, o ystyried bod canfyddiadau'r adolygiad yn gyson â'r dystiolaeth a nodwyd yn ystod yr adolygiad o lenyddiaeth, ac yn sgil canfyddiadau adolygiadau o ffactorau risg yn gysylltiedig â marwolaethau a damweiniau traffig ffyrdd a gynhaliwyd mewn gwledydd eraill, mae'n annhebygol bod unrhyw fylchau sylweddol yn y wybodaeth.

4.1 Ansawdd a hierarchaeth y data

STATS19 yw cofnodion gwrthdrawiadau'r heddlu a ddefnyddir gan yr Adran Drafnidiaeth ac Awdurdodau Lleol i lywio gweithgarwch diogelwch ffyrdd. Dyma'r brif ffynhonnell ddata'n ymwneud â damweiniau traffig ffyrdd, o ran marwolaethau ac anafiadau, ac mae cyfrifiadau o werth atal anafiadau traffig ffyrdd yn seiliedig ar y data hyn.

Mae Diogelwch Ffyrrdd Prydain Fawr 2010 (Yr Adran Drafnidiaeth, 2011), yn amlygu nifer o gyfyngiadau ar ddata STATS19, yn enwedig y gwahaniaeth rhwng nifer y bobl a anafwyd yn ddifrifol mewn damweiniau traffig ffyrdd ac sy'n gorfod cael eu derbyn i'r ysbyty, fel y nodwyd gan STATS19 (20,000 yn 2010 yn Lloegr) a'r nifer gwirioneddol a dderbyniwyd i'r ysbyty (tua 36,000 ar gyfer 2010).

“Mae wedi bod yn hysbys ers tro nad yw data’r heddlu yn darparu cofnod cyflawn o’r holl ddamweiniau lle ceir anafiadau a’r anafusion o ganlyniad iddynt, fel y mae’r amcangyfrifon yn dangos. Dylid cadw hyn mewn cof wrth ddefnyddio a dadansoddi data STATS19. Fodd bynnag, STATS19 yw’r ffynhonnell wybodaeth unigol fwyaf manwl, cyflawn a dibynadwy ar anafusion ar y ffyrdd sy’n cwmpasu pob rhan o Brydain Fawr ”

(Yr Adran Drafnidiaeth, Reported road casualties Great Britain, 2011, tudalen 7).

Amlygodd yr adolygiad thematig hefyd y gwahaniaethau rhwng data STATS19 a’r cofnodion a gedwir yn system yr heddlu ar gyfer ymchwilio i wrthdrawiadau. Mae prosiectau cysylltu data yn aml yn cynhyrchu’r math yma o anghysondebau gydag, er enghraifft, data adrannau achosion brys yn cofnodi rhyddhau claf o’r ysbyty a’i anfon gartref a’r data claf mewnol yn dangos bod y claf wedi ei dderbyn i’r ysbyty. Felly, nid yw’n syndod bod gennym wahaniaethau yn setiau data’r heddlu a rhwng y setiau data; maent yn cael eu casglu gan bobl wahanol at ddibenion gwahanol.

Trafodwyd yr anghysondebau hyn mewn cyfarfod rhwng tîm y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant a Heddlu De Cymru. Lle nad oedd yn bosibl penderfynu ar y cofnod cywir, cytunwyd y dylid ystyried bod STATS19 yn gywir.

Casgliadau

Yn seiliedig ar y data², yr adolygiad o dystiolaeth a'u harbenigedd, daeth y panel i'r casgliadau canlynol:

- Roedd colli rheolaeth yn ffactor allweddol mewn llawer o'r gwrthdrawiadau hyn (cofnodwyd y ffactor hwn mewn 13 o blith 28 o adroddiadau ar wrthdrawiadau). Mae hyn yn debygol o ymwneud â diffyg profiad gyrru, a chyflymder amhriodol.
- Roedd peidio â gwisgo gwregys diogelwch yn ffactor addasadwy ym marwolaethau'r plant a'r bobl ifanc hyn. Nid oedd o leiaf 16 o blith y 34 o bobl ifanc yn eu harddegau a fu farw yn gwisgo gwregysau diogelwch. Roedd hyn yn ffactor penodol gyda theithwyr sedd gefn.
- O blith y cerbydau lle y cafwyd marwolaethau, roedd y gyrrwr dros y terfyn cyfreithiol o ran alcohol yn y gwaed mewn pump o blith 22 o achosion, gan wneud y defnydd o alcohol gan y gyrrwr yn ffactor addasadwy.
- Digwyddodd tua hanner (22) o bob un o'r 45 o farwolaethau, a 13 o blith 34 o farwolaethau ymysg pobl ifanc yn eu harddegau, mewn cerbydau lle y cafwyd pump neu chwech o anafusion.
- Roedd gyrru yn y nos yn ffactor allweddol yn y marwolaethau hyn; digwyddodd 19 o blith 28 o wrthdrawiadau rhwng 21:00 a 05:00.
- Dim ond mewn 3 o blith 22 o gerbydau y gwelwyd tystiolaeth o ddiffygion.

³ Mae'r enwaduron a roddir yn cyfeirio at ble yr oedd gwybodaeth ar gael

6 Y prif negeseuon

6.1 Gweithio mewn partneriaeth

Teimlai'r panel fod angen mwy o gydgyssylltu ymdrech ar draws asiantaethau i leihau marwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau mewn ceir. Nodwyd y gallai gweithwyr proffesiynol iechyd ac iechyd cyhoeddus gymryd mwy o ran mewn rhaglenni diogelwch ar y ffyrdd. Yn olaf, mae rôl yr ysgolion a'r colegau o ran cefnogi ymgyrchoedd diogelwch ar y ffyrdd yn bwysig, ond mae angen i hyn fod yn gyson o ran ei gyflwyno a chyda'r sail dystiolaeth. Dylai'r ymgysylltu hwn fod yn flaenoriaeth yn lleol ac yn genedlaethol.

Ymhlith meysydd penodol ar gyfer cydweithio mae:

- Codi proffil y risgiau o niwed i blant yn eu harddegau mewn ceir a ffactorau sy'n gysylltiedig â marwolaethau ac anafiadau.
- Lleihau niwed sy'n ymwneud ag alcohol.

6.1.1 Ymateb Gweithdrefnol i Farwolaethau Annisgwyl yn ystod Plentyndod

Sicrhau y dylid nodi gwersi drwy'r Ymateb Gweithdrefnol i Farwolaethau Annisgwyl yn ystod Plentyndod (PRUDiC) (Iechyd Cyhoeddus Cymru 2010) mewn perthynas â marwolaethau plant unigol yn sgil damweiniau traffig ffyrdd. Yna dylai'r adolygiadau hyn fwydo proses ehangach yr adolygiad o farwolaethau plant.

6.2 Ymyriadau

Ceir tystiolaeth dda o effeithiolrwydd nifer o ymyriadau a allai atal marwolaethau pobl ifanc yn eu harddegau mewn ceir.

Dylai Llywodraeth Cymru fynd ar drywydd ymyriadau'n seiliedig ar dystiolaeth y profwyd eu bod yn lleihau marwolaethau pobl ifanc mewn ceir ac mae angen deddfwriaeth arnynt, naill ai drwy weithio o fewn ei phwerau ei hun, neu lobio llywodraeth y DU.

6.2.1 Trwyddedu Graddedig ar gyfer Gyrwyr

Un ymyriad y gall Llywodraeth Cymru lobio amdano yw Trwyddedu Graddedig ar gyfer Gyrwyr neu elfennau cyfansoddol sy'n ymwneud â:

- Chyfyngiadau ar yrru yn ystod y tywyllwch
- Goddefiad is o ran alcohol
- Cyfyngiadau ar gludo teithwyr
- Gofynion i'r broses ddysgu gynnwys gyrru mewn lleoliadau penodol neu am nifer gofynnol o oriau

6.2.2 Telemateg (Technoleg Blwch Du)

Cydnabu'r panel y gallai'r defnydd o delemateg fod â photensial da o ran lleihau'r perygl o wrthdrawiad. Cydnabuwyd na all y cynlluniau hyn fynd i'r afael â chludo teithwyr a gallant fod yn gyfyngedig i'r gyrwyr ifanc hynny sy'n berchen ar eu car eu hunain. Mae'r panel yn ymwybodol o ymchwil barhaus yn y

maes hwn ac yn argymhell yn benodol bod ymchwil o'r fath yn ystyried ffyrdd o weithredu'r dechnoleg yn effeithiol, canlyniadau'n seiliedig ar boblogaeth a'r effaith ar anghydraddoldebau.

6.2.3 Pass Plus Cymru

Mae Pass Plus Cymru yn ymagwedd sy'n seiliedig ar addysg. Croesawodd y panel y newyddion y bydd y cynllun hwn yn cael ei werthuso ac argymhellodd y dylai canfyddiadau'r gwerthusiad gael eu hystyried ar y cyd â chanfyddiadau'r adolygiad hwn.

6.2.4 Gorfodi

Mae tystiolaeth dda y gall gorfodi gyfrannu at leihau marwolaethau traffig ffyrdd, gan gynnwys marwolaethau pobl ifanc. Teimlai'r panel fod hwn yn faes allweddol lle yr oedd angen gweithredu, yn benodol o ran y defnydd o alcohol a goryrru.

Yn dilyn y negeseuon allweddol blaenorol (6.1 Gweithio mewn partneriaeth) awgrymodd y panel y dylai unrhyw ymyriadau a weithredir gan bartneriaid fod yn gadarn a chynnwys tystiolaeth glir o effeithiolrwydd. Dylai ymyriadau sydd eisoes yn eu lle gael eu gwerthuso drwy ddefnyddio canlyniadau caled, yn ogystal â rhai meddal, a dylid hepgor y rhai nad ydynt yn effeithiol.

6.3 Atebolrwydd ac adolygu

Trafododd y panel y diffyg atebolrwydd o ran nodi a gweithredu ymyriadau ataliol penodol yn dilyn gwrthdrawiad (gweler hefyd y broses PRUDiC, adran 6.1.1); a nodwyd bod angen adolygu mathau eraill o farwolaethau ar y ffyrdd; gyrwyr, beicwyr, teithwyr, cerddwyr, plant, oedolion a phobl hŷn. Nododd hefyd fod diffyg adolygiad rheolaidd o dystiolaeth, megis yr hyn a gynhelir gan yr Adolygiad o Farwolaethau Plant hwn.

6.4 Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwylans Cymru

Nodwyd bod rhai data damweiniau traffig ffyrdd yn cael eu casglu gan Ymddiriedolaeth Gwasanaeth Ambiwylans

Cymru. Credai'r panel y gallai'r data hyn fod yn ddefnyddiol i'r adolygiad hwn ac adolygiadau tebyg iddo yn y dyfodol, ar yr amod eu bod yn cael eu casglu mewn ffordd arferol a chyson. Nid oedd y data a oedd ar gael i'r panel yn ddigon cadarn i ategu'r adolygiad hwn. Mae angen trafodaethau pellach rhwng Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwylans Cymru a'r partneriaid a nodwyd uchod (adran 6.1) yn awr i gynorthwyo'r broses hon.

6.5 Ymwybyddiaeth y cyhoedd

Nodwyd nifer o ffactorau risg ar gyfer gwrthrawiadau'n ymwneud â phobl ifanc yn eu harddegau a marwolaethau mewn gwrthdrawiadau. Mae angen mwy o ymwybyddiaeth o'r rhain ymhlith y cyhoedd, ac eto mae'n cysylltu â'r neges yn adran 6.1. Meysydd penodol ar gyfer codi ymwybyddiaeth y cyhoedd:

- Y risgiau cynyddol i blant yn eu harddegau'n gyrru, neu'n deithwyr, yn y nos.
- Risgiau yfed a gyrru. Mae llawer wedi'i wneud eisoes, ond mae'n amlwg bod alcohol yn dal i gyfrannu at wrthdrawiadau a marwolaethau mewn gwrthdrawiadau. Mae hyn hefyd wedi'i gysylltu ag angen i leihau'r defnydd ar draws y boblogaeth gyfan.
- Pwysigrwydd y defnydd o wregysau diogelwch i bawb.
- Risg uwch o farwolaeth mewn cerbydau â mwy nag un unigolyn ynddo.

Rhaid i unrhyw ymgyrch ystyried yn ddigonol sut i wneud negeseuon yn ystyrion i blant yn eu harddegau, cynnwys pobl ifanc yn eu harddegau yn y broses ddatblygu a gwerthuso ei heffeithiolrwydd.

6.6 Arall

Teimlai'r panel y gallai hyfforddwyr gyrru fod yn hollbwysig o ran pwysleisio manteision defnyddio gwregys diogelwch, yn hytrach na dim ond cydymffurfio â'r gyfraith.

7 Argymhellion

7.1 Gweithio mewn partneriaeth

Dylai partneriaethau presennol sicrhau bod y meysydd iechyd ac iechyd cyhoeddus yn cael eu cynrychioli yn ogystal â'r amrywiaeth lawn o sefydliadau sy'n rhan o ddiogelwch ar y ffyrdd.

7.2 Ymyriadau

Dylai Llywodraeth Cymru fynd ar drywydd gweithredu ymyriadau megis Trwyddedu Graddedig ar gyfer Gyrwyr i leihau marwolaethau ac anafusion ymysg plant a phobl ifanc mewn cerbydau. Gall hyn fod drwy weithio o fewn pŵerau presennol, ceisio rhagor o bŵerau neu bŵerau ychwanegol, neu lobio llywodraeth y DU am newidiadau.

7.3 Adolygu marwolaethau'n ymwneud â cherbydau modur

Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu dulliau i adolygu'r holl farwolaethau yn sgil gwrthdrawiadau ar y ffyrdd ymhlith pobl o bob oedran yn rheolaidd.

7.4 Ymateb gweithdrefnol i farwolaethau annisgwyl yn ystod plentyndod (PRUDiC)

Dylai asiantaethau statudol sicrhau bod cyfarfod PRUDiC yn cael ei gynnal ar

gyfer pob marwolaeth sy'n ymwneud â phlant a phobl ifanc a cherbydau modur. Lle bynnag y bo modd, dylid gwahodd Swyddogion Plismona Ffyrdd i fod yn bresennol. Dylai'r canfyddiadau gael eu rhannu â phartneriaid a'u bwydo i adolygiadau Llywodraeth Cymru a argymhellwyd yn 7.3.

7.5 Gorfodi

Mae angen cydnabod yn ehangach werth gorfodi o ran sicrhau bod ffyrdd yn fwy diogel. Lle bynnag y bo'n bosibl, mae angen cynorthwyo Swyddogion Plismona Ffyrdd i gyflawni hyn.

7.6 Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwylans Cymru

Dylai'r broses o gasglu data gan Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwylans Cymru gael ei hadolygu i ategu ei chyfraniad i'r broses hon a gweithio mewn partneriaeth yn y maes hwn a meysydd eraill.

7.7 Ymwybyddiaeth y cyhoedd

Dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod ymgyrch i godi ymwybyddiaeth sy'n cynnwys pob asiantaeth bartner yn cael ei chynnal gan amlygu'r risgiau i bobl ifanc mewn ceir gan gynnwys:

- Gwregysau diogelwch
- Alcohol a sylweddau anghyfreithlon a gyrru
- Cludo teithwyr
- Gyrru yn y nos.

Gall hyn hefyd gynnwys gweithio gyda phartneriaid eraill i gyflwyno negeseuon diogelwch, hyfforddwyr gyrru er enghraifft.

7.8 Ymchwil

Mae ymchwil yn hanfodol i sicrhau cynnydd pellach o ran diogelwch ar y ffyrdd. Mae'r panel yn argymhell y dylai ymdrechion i werthuso ymyriadau a phrofi ymyriadau newydd ac addawol gael eu blaenoriaethu.

7.9 Rhannu gwybodaeth

Dylid rhannu gwybodaeth yn rheolaidd â thîm y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant, a dylai Llywodraeth Cymru geisio datblygu cymorth statudol penodol ar gyfer y gweithgaredd hwn. Yn arbennig dylid ceisio sefydlu dull i alluogi Tîm y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant i gael gwybodaeth gan gwestau Crwneriaid am achosion a nodwyd yn yr adolygiadau thematig heb fynd i gostau ariannol.

7.10 Pass Plus Cymru

Dylai Llywodraeth Cymru ystyried canfyddiadau'r adolygiad hwn ochr yn ochr â'r gwerthusiad o Pass Plus Cymru.

Rhestr o Gyfeiriadau

Yr Adran Drafnidiaeth. (2011). Reported road casualties in Great Britain: 2010 annual report. [Ar-lein] <http://assets.dft.gov.uk/statistics/releases/road-accidents-and-safety-annual-report-2010rrcgb2010-00.pdf> [Fel ar 29 Mai 2013]

Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. (2013a). Y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant. Cylch gorchwyl. Abertawe: Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. (2013b). Y Rhaglen Adolygu Marwolaethau Plant. Adroddiad blynyddol 2013. Abertawe: Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru

Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. (2010). Ymateb Gweithdrefnol i Farwolaethau Anesboniadwy yn ystod Plentyndod. (PRUDiC). [Ar-lein] [http://nww2.nphs.wales.nhs.uk:8080/child-prodocs.nsf/85c50756737f79ac80256f2700534ea3/4d3860f4fae41b4980257869004c0ee5/\\$FILE/PRUDIC%20V1%20Approved.doc](http://nww2.nphs.wales.nhs.uk:8080/child-prodocs.nsf/85c50756737f79ac80256f2700534ea3/4d3860f4fae41b4980257869004c0ee5/$FILE/PRUDIC%20V1%20Approved.doc) [Cyrchwyd 29 Mai 2013]

Llywodraeth Cymru. (2012). Cynllun Cyflawni Drafft ar gyfer Diogelwch ar y Ffyrdd. WG16555. Caerdydd: Llywodraeth Cymru. Ar gael yn <http://cymru.gov.uk/docs/det/consultation/120919roadsafetydelplancy.pdf> [Fel ar 29 Mai 2013]

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales